

Kuşcin Nekropolü'nden Pilaster Sütunlu Girland Lahit¹

Plaster Column Garland Sarcophagus From Kuşcin Necropolis

Araştırma Makalesi – Research Article

Barış Emre SÖNMEZ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Mimari Restorasyon Programı,
besonmez@nevsehir.edu.tr, ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-9273-8920

Öz

Bu çalışmanın amaçlarından biri Nevşehir Müzesi'nde sergilenmekte olan lahitin üslup özellikleri ve tipolojisinden hareketle bölge içerisinde bir lahit atölyesi olup olmadığı sorunu üzerinde durmaktır. Buna yönelik olarak lahit tipleri ve üslup özelliklerinin belirlenmesine çalışılmıştır. Bir atölyenin varlığı durumunda lahit yapımında hangi yerel taşların kullanıldığı ve bölgede bulunmayan mermerin nerelerden ithal edildiği araştırılmıştır. Çalışmanın diğer bir amacı ise bölge içerisinde olabileceği düşünülen atölyenin faaliyetini hangi yıllar arasında gösterdiği ve atölye organizasyonunun tespiti üzerinde de durulmuştur. Nevşehir Müzesi'nde yer alan lahit üzerine F. Işık lahitler ile ilgili olarak yapmış olduğu bir çalışma içerisinde çok detayla bir değerlendirme olmasa da tanıtmıştır. Bu eser ile ilgili yapmış olduğu değerlendirmeye hem tipolojik hem de stilistik benzerlerinin daha iyilerini ve paralellerini arayarak bir sonuca ulaştık. Eserin bu tanıtım yayınlarına karşın tekrar ele almamızın nedeni yayınlara biraz daha ayrıntılı bilgi ilave etmek, yapıtların değer ve önemine bilimsel katkıda bulunmak, biraz daha geniş kapsamlı bilgiler sunabilmektir. Kuşcin lahiti pilaster sütunlu girland tipoloji içerisinde değerlendirilmektedir. Bu kapsam içerisinde pilaster sütunlu ve girlandlı lahitler tipolojik, stilistik ve atölye yönü incelenmiştir. Bu değerlendirme bölgenin arkeolojisi ve toplumsal ilişkilerini nasıl etkilediği hakkında bize bilgiler verecektir.

Anahtar Kelimeler: Lahit, Pilaster Sütun, Girland, Dokimeion, Roma İmparatorluk Dönemi

Abstract

One of the aims of this study is to focus on the problem of whether there is a sarcophagus workshop in the region, based on the stylistic features and typology of the sarcophagus exhibited in the Nevşehir Museum. For this purpose, it was tried to determine the sarcophagus types and stylistic features. In the case of a workshop, it was investigated which local stones were used in the construction of the sarcophagus and from where the marble not found in the region was imported. Another aim of the study is to focus on the years between which the workshop, which is thought to be in the region, showed its activities and the determination of the workshop organization. F. Işık introduced the sarcophagus in Nevşehir Museum, although it was not a detailed evaluation in a study he made about the sarcophagi. We reached a conclusion by looking for better ones and parallels to his assessment of this work, both typologically and stylistically. The reason why we reconsider the work despite these promotional publications is to add a little more detailed information to the publications, to contribute scientifically to the value and importance of the works, and to provide a little more comprehensive information. Kuşcin sarcophagus is evaluated within the plaster column garland typology. Within this scope, the typological, stylistic and workshop aspects of sarcophagi with plaster columns and garlands were examined. This evaluation will give us information about how it affects the archeology and social relations of the region.

Keywords: Sarcophagus, Plaster Column, Garland, Docimeion, Roman Imperial Perio

¹ Bu çalışma, Nevşehir Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Müze Müdürlüğü'nün izni kapsamında hazırlanmıştır. Katkılarından dolayı müze müdür vekili sayın Sevim TUNÇDEMİR'e ve müze çalışanlarına teşekkür ederim.

Giriş

Nevşehir Arkeoloji Müzesi'nde yer almakta olan ve çalışma kapsamında değerlendirilen lahit Nevşehir ilinin Avanos ilçesindeki Kuşcin Roma Nekropolü alanında bulunmuştur (Plan1). Kuşcin olarak adlandırılan mevkiinde yer alan Roma Dönemi'ne ait Nekropol, Kızılırmak Nehri'nin 100-150 m. güneyindedir. Bu alanda 1972 yılında yapılan kaçak kazı sonucu Roma Dönemi'ne ait mermerden giranlı bir lahit ortaya çıkarılmış daha sonra 1989 yılında da bu lahit kaçırılarak Kayseri kırsalında terkedilmiştir. Lahit 1998 yılında Kayseri Müzesi'nden alınarak Nevşehir Müzesi'ne getirilmiştir. Kuşcin mevkiinde 1993 yılında yaklaşık 5x20 m'lik bir alanda kaçak kazılar yapılmış, atılan toprak içinde antik döneme ait mezar kapamada kullanılan tuğla parçaları, seramik parçaları, camdan kırık koku şişeleri ve kırmızı boyalı duvar sıvaları bulunmuştur. Kaçak kazıda genişliği 50 cm olan kenarları ve üstü kireç taşı ile çevrili 17 adet Roma Dönemi'ne ait mezarların tahrip edildiği anlaşılmıştır. Nekropol yaklaşık 20x30 metre karelik bir alana oturmuştur.

Ölüm farklı kültürlerde ortak bir kaygı olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar ve toplumlar ölümün kaçınılmaz bir sonuç olduğunu anladıktan sonra onu karşılamak için çeşitli inanç ve ritüeller ortaya koymuştur. Ölümden sonraki inanç yapısı toplumlarda ölü gömme kültürü oluşturmuş ve bununla ilgili de farklı mezar yapıları oluşturmuşlardır. Bu inanç ve kültür çerçevesi içerisinde ön plana çıkan ise Roma İmparatorluğu'dur. Bu dönem içerisinde inhumasyon (gömme) ve kremasyon (yakma) uygulamaları yapılmış; bu iki uygulama nekropol alanlarında uygulanmıştır. Roma İmparatorluk Dönemi'nde stil ve bezeme çeşitliliği ile yaptırılan kişinin duygu ve düşünceleri açısından dikkat çekici ve sanatsal anlamda etkileyici mezar anıtları olan lahitler tercih edilmiştir. Bu lahitler M.S. 2. yüzyıldan itibaren daha çok ön plana çıkmış olup, özenle yapılmış mermer ve kireçtaşı lahitlerin kullanımı artmıştır. Lahitler imparatorluğun her yerinde kullanılmaya başlanarak bir organizasyon şeması içinde üretimi ve ticareti gerçekleşmiştir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde lahit üretimi yapan Roma, Attika ve Dokimeion atölyelerinin varlığı bilinmektedir. Bu atölyelerde üretilen lahitler çeşitli bölgelerde yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında bölge lahitlerinin üslup özellikleri ve tipolojisinden ilerleyerek lahitin bulunduğu yerleşim bölgesi içerisinde lahit atölyesi var olup olmadığı önemli bir sorunsal olarak durmaktadır. Bir atölyenin varlığı ise üslup ve tipolojik olarak nereye ait olduğu önemlidir. Bu çalışma kapsamında bulunan lahitin bölgede bulunmayan bir mermerden yapılmış olması ve bunun nereden getirilmiş olduğu sorularını ön plana çıkarmaktadır. Eğer bir atölye var ise bunun hangi zaman diliminde çalıştığı veya bölgeye ithal mi getirildiği soruları bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Eserin Korunma Durumu ve Tanımı

Lahit ön uzun yüzündeki teknenin (**A yüzü/Res.1**) bezemesiz kaidenin kenar ve orta kısımlarında kırılmıştır. Üst profilin sol kısmı kırık ve eksiktir; ayrıca profilin genelinde zedelenmeler görülmektedir. Teknenin sağ köşesinde yer almakta olan pilaster sütunun üst kısmının dışa bakan tarafının bir kısmı kırılmış ve eksiktir. Sol köşesinde yer almakta olan pilaster sütunun alt ve üst tarafında çatlaklık bulunmaktadır. Lahit ön uzun yüzündeki teknenin (**B yüzü/ Res.2**) bezemesiz kaidenin sol ve orta kısmı kırık ve eksiktir. Teknenin sol köşesinde yer almakta olan pilaster sütunun alt ve üst tarafında çatlaklık bulunmakta olup, üst kısmı eksiktir. Ortada yer almakta olan pilaster sütunun üst kısmı çatlaklık bulunmaktadır. Sol ve ortada yer almakta olan metop kısmında üst profilden başlayıp kaideye kadar ilerleyen belirgin bir çatlaklık görülmektedir. Lahit teknesinin sağ tarafındaki kısa kenarın üst profilinde çatlaklıklar (**Res.3**); sol kısa kenarında (**Res.4**) zedelenmeler görülmektedir.

Lahit kapağının ön yüzünde (**Res.1**) yer almakta olan aslan başlarında zedelenmeler görülmektedir. Arka yüzünde (**Res.2**) yer almakta olan aslan başları ise işlenmemiştir. Kapağın her iki kısa kenarında da zedelenmeler görülmektedir. Kapağında arka yüzeyinde sağ köşede yer almakta olan akroter kırık ve eksiktir.

Mermerden yapılmış olan lahitin bezemesiz kaidesi 11 cm yüksekliğinde; tekne ise 71 cm yüksekliğindedir. Lahitin uzunluğu 2,13 m. ve genişliği 92 cm'dir. Bezemesiz kaide üzerine yükselen lahitin ön ve arka yüzü de işlenmiştir. Eserin köşelerinde ve orta kısmında pilasterler mevcuttur. Eserin ön yüzünde dört; arka uzun yüzündeki dört pilaster yer almaktadır. Bunların üzerinde pilaster başlıklar ve alt kısımda da kaideler bulunmaktadır. Pilasterler tekneyi ön ve arka yüzde üç metop alana bölmüştür. Pilasterlerin yüksekliği 50 cm olup, ortadaki pilasterler aşağıdan yukarıya doğru hafif bir şekilde daralarak yükseldiği görülmektedir. Bu pilasterlerin kaide kısmının üzerindeki genişliği 11 cm olup, üst kısmı ise 9 cm genişliğindedir. Lahit teknesinin uzun ve kısa kenarlarında girlandlar yer almaktadır. Girlandlar defne yaprağı, kozalak ve çeşitli meyvelerden oluşmaktadır. Yaprakların damar detayları verilmiştir. Girlandlar ve onları sarmakta olan *taenialar* açısından farklılıklar dikkat çekmektedir. Ön uzun yüzündeki teknede (**A yüzü/ Res.1**) yer almakta olan girlandlar üzerinde *taenialar* dolanarak aşağıya doğru kaide kısmına uzanmakta; girland kavislerinin ortasında kenarlara doğru açılmaktadır. Girlandların üst kısımlarında *taenialar* bant şeklinde oluşarak her iki taraftan ilerleyerek orta kısımda uçları birbirine yaklaşmaktadır. Pilaster başlıklarının üst kısmında girland uçları *taenialar* ile düğümlenerek birleştirilmektedir. Girland derinlikleri yaklaşık 9,5 cm.'dir. Arka uzun yüzündeki teknede (**B yüzü/ Res.2**) yer almakta olan girlandlar üzerinde *taenialar* dolanarak aşağıya doğru sarmakta; girland kavislerinin kenar kısımlarından aşağıya kaide kısmına uzanmaktadır. Girlandların üst kısımlarında *taenialar* bant şeklinde oluşarak her iki taraftan ilerleyerek bir üstte bir altta olacak şekilde orta kısma doğru ilerlemektedir. Pilaster başlıklarının üst kısmında girland uçları *taenialar* ile düğümlenerek birleştirilmektedir. Girland derinlikleri yaklaşık 7 cm.'dir. Kısa kenarda (**Res.3**) yer almakta olan girland üzerinde *taenialar* dolanarak aşağıya doğru sarmakta; girland kavislerinin kenar kısımlarından aşağıya kaide kısmına uzanmaktadır. Kısa kenarda (**Res.4**) yer almakta olan girland üzerinde *taenialar* dolanarak aşağıya doğru uzanarak kaideye değmektedir. Lahitin her iki kısa kenarında Medusa başları yer almakta olup, farklı özellikler göstermektedir. Kısa kenarda (**Res.3**) yer almakta olan Medusa oval bir yüze sahiptir. Saçlar iki sıra biçiminde ortadan ayrılarak dalgalı bir biçimde iki yana ayrılarak yanakları çevrelemekte olup, saç telleri ince biçimde verilmiştir. Burun düz bir şekilde belirtilmiştir. Dudaklar kalın ve ağız kapalıdır. Kaşlar alnın ortasında çatılmış bir biçimde verilmiştir. Çenenin altında düğümlenmiş yılan kuyrukları, alın kenarlarında başları simetrik olarak çıkmaktadır. Yılanların arkasında kanatlar yer almaktadır. Kısa kenarda (**Res.4**) yer almakta olan Medusa madalyon içerisinde yer almaktadır. Oval bir yüz yapısına sahiptir. Saçlar iki sıra biçiminde ortadan ayrılarak dalgalı bir biçimde iki yana ayrılarak yanakları çevrelemekte olup, saç telleri kalın biçimde verilmiştir. Burun düz bir şekilde belirtilmiştir. Dudaklar kalın ve ağız kapalıdır. Kaşlar alnın ortasında çatılmış bir biçimde verilmiştir. Çenenin altında düğümlenmiş yılan kuyrukları, alın kenarlarında başları simetrik olarak çıkmaktadır. Yılanların arkasında kanatlar yer almaktadır. Matkap izleri saç ve yılan başlarında görülmektedir. Her iki kısa kenarda yer almakta olan Medusaların üzerinde kenet delikleri yer almaktadır.

Lahit kapağının uzunluğu 2,22 m., genişliği 93,5 cm ve yüksekliği ise 38,5 cm'dir. Kapak kısmı akroterli beşik çatıdır. Beş imbrikesli olarak yapılmıştır. Kenar kısımlarında bezemesi akroterler yer almaktadır. Antefikslar aslan başı ile sonlanmıştır. Lahit kapağının ön yüzünde (**Res.1**) yer almakta olan aslan başlarında zedelenmeler görülmekle birlikte aslan yeleleri iki yandan dalgalı biçimde kulakları örterek uzanmaktadır. Ağız kısımları açıktır. Arka yüzünde (**Res.2**) yer almakta olan aslan başları işlenmediğinden seçilememektedir. Çerçveli alınlık üç düz silmeden oluşmaktadır. Alınlık merkezlerinde umbo yer almaktadır. Uzun yüzlerde üç kaldırma çıkıntısı yer almaktadır. Orta kısımda yer almakta olan kaldırma çıkıntısının her iki tarafının ortasında kenet delikleri; kısa yüzlerde teknede karşılıklı kenet delikleri ve birer tane kaldırma çıkıntısı yer almaktadır.

Tipoloji ve Bezeme Açısından Değerlendirme

Kuşcin lahiti, Anadolu'da lahit geleneğinin tipoloji ve bezeme özelliklerini yansıtmaktadır. Anadolu'da erken dönem lahit geleneği, Erken Roma kent merkezli lahitlerinden etkilenmemiş olup, kendi geleneğine sahiptir². Roma lahitlerinde genellikle ön yüz işlenirken diğer kısa kenar ve arka uzun kenarların işlenmeden bırakılmıştır. Attik ve Anadolu'ya özgü lahitlerde ise uzun ve kısa kenarların her tarafı ya da iki kısa ve bir uzun yüz işlenmiştir³. Kuşcin lahiti Anadolu lahit geleneği ile birlikte dört tarafı da bezenmiştir. Lahitin dört bir tarafında pilaster ve girland bulunmakta; kısa kenarlarda ise Medusa başları yer almaktadır. Kuşcin lahiti köşelerde ve tekne ortasındaki pilaster sütunları ile değerlendirdiğinde sütunlu girlandlı lahitler grubu içerisinde değerlendirilmekteyiz. Sütunlu lahitler, Anadolu lahit tipolojisinde önemli bir yeri tutmaktadır. Anadolu'da Dokimeion, Aphrodisias ve Pamphylia'da sıklıkla üretilen lahit grubudur. Anadolu sütunlu lahitleri konusunda en kapsamlı kaynakların başında Wiegartz'ın yaptığı çalışma gelmektedir⁴. Wiegartz, Anadolu'da üretilen sütunlu lahit için erken temsil tipi olarak Atina Londra lahitini göstermektedir⁵. Bu belirtiden sonra Anadolu'daki sütunlu lahitler için değerlendirme yapıldığında, lahit gövdesi alçak ve bezemesiz kaideler üzerinde yükselen sütunlarla bölümlere ayrılmıştır. Sütunlar profiller üzerine yükselmektedir. Lahit kaidelerinin kısa ve uzun yüzlerinde yükseklik farkları görülebilmektedir. Bunun nedeni ise lahit teknesinin uzunluğu ve genişliği ile değerlendirilebilmektedir. Sütunlar arasındaki mesafelerde tekne üzerinde farklılık gösterebilmektedir. Bu mesafe oranlarına bağlı olarak kısa yüzdeki figürler daha dar ve küçüktür. Başlıklar üzerinde kemerli ya da alınlık biçimli çatı formları yapılır. Genellikle merkez ve kenardaki nişler bu tip düzenlemeye sahiptir ve bunlar girişlerinin altında yukarı doğru açılan bir istiridye tasviri ile vurgulanır⁶.

Sütunlu lahitler, lahit üretiminin başından sonuna kadar kesintisiz devam etmiştir. Bu lahitler, mimari yapıların birer taklidi olarak değerlendirilmektedir⁷. Sütunlu lahitler süslemeleri ile birlikte M.S 2. ve 3. yüzyılda diğer lahitlerden ayrılmaya başlamıştır. Sütunlar arasına figür yerleştirilmiştir⁸. Sütunlu lahitlerin üretimi yaklaşık M.S 140 civarında başlamış ve M.S 260/276 civarına kadar devam etmiştir⁹.

Sütunlu lahitler araştırmacılar tarafından beş gruba ayrılarak incelenmiştir¹⁰. İlk grup, Torre Nova'dır. Bu tip lahitlerde, lahit teknesinin her bir kenarında olmak üzere toplamda dört adet sütun yer alır. İkincisi ise, arşitravlı (baş girişli) lahitlerdir. Lahitin uzun yüzünde altı, kısa yüzünde ise iki sütun yer alır. Üçüncüsü Arkadlı (kemerli) lahitlerdir. Bu lahitlerde, iki sütun birbirine kemer ile bağlanmıştır. Uzun yüzlerde beş, kısa yüzlerde ise, üç kemer yer almaktadır. Dördüncüsü ise, uzun yüzün merkezine bir kemer eklenmesi ile oluşturulan lahitlerdir. Lahitin uzun yüzünde arşitravın ortasında bir kemer yer alır. Son grup ise, iki kemer arasına alınlık eklenmesi ile oluşturulan lahit tipidir¹¹.

Kuşcin lahiti köşelerde ve tekne ortasındaki pilaster sütunları ile sütunlu lahitler grubu altında Torre Nova lahitlerine benzerliği ve farklılığı ile dikkat çekmektedir¹². Köşe pilasterlerinin görüldüğü örnek ise tekne üzerinde mitolojik sahnelerin köşe pilasterler ile sınırlandırıldığı ve Torre Nova tipi altında incelenen Megiste Lahiti'dir¹³. Torre Nova tipi lahitler, frizli lahitlerden sütunlu lahitlere geçiş aşamasını göstermektedir. Roma Via Labicana üzerindeki Torre Nova'da

² Tepebaş 2020, 117.

³ Platt 2012, 213.

⁴ Wiegart, 1965.

⁵ Wiegartz 1965, 11.

⁶ Wiegart, 1965, 13; Turak 2011, 161.

⁷ Ögüş 2014, 122-123.

⁸ Wiegartz 1965, 11-13.

⁹ Koch 2001, 170.

¹⁰ Wiegartz 1965, 46.

¹¹ Wiegartz 1965, 46-47.

¹² Işık 1982, 37-39.

¹³ Waelkens 1982, 53, no.7, lev.16/1-2, 17/1-2.

bulunan bir lahitten dolayı bu isimle anılan grupta frizleri köşelerde sütunlar sınırlandırır. İlk örneklerde kapaklar, beşik çatılıdır; ancak daha sonra kline kapakların kullanımı artmıştır. Bu da bir tür geçiştir; çünkü sütunlu lahitlerde kline kapak kullanımı esastır¹⁴. Kuşcin lahiti köşelerinde pilaster sütunlar yer almakla birlikte Torre Nova tipine yaklaştırmakta; ancak orta kısmında da iki adet pilaster sütun yer alması ile de ayırtılmaktadır. Ayrıca Torre Nova tipinde köşelerde yer almakta olan sütunlar arasında friz kısmında çeşitli konular işlenmekte ama Kuşcin lahitinde ise orta kısmında yer alan pilaster sütunlar arasında girland süslemeleri yer almaktadır. Bu özelliğiyle de girlandlı lahitler grubuna yaklaştırmaktadır. Bu iki özelliği ile Kuşcin lahiti, pilasterli girland lahiti içerisinde yerini almaktadır.

Anadolu'da Roma İmparatorluk Dönemi'nde girlandlı lahitlerin seri üretimine geçilmeden önce bu tip lahitlere ait örnekler bulunmaktadır. Girlandlar çiçek, üzüm, asma yaprağı, meşe yaprağı, meşe palamudu, çam kozalağı, sarmaşık yaprağı gibi süsleme unsurlarının bir araya getirilip bir kurdela ile bağlanması ile oluşturulmuştur¹⁵. Geç Hellenistik veya Erken Roma Dönemi içinde sunaklarla beraber lahitlerde de kullanıldığı bilinmektedir¹⁶. Lahitlerde girland kullanımının kökeni ise Hellenistik Döneme kadar inmektedir¹⁷. M.Ö 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen ve ahşaptan yapılmış olan Magdola Lahiti ilk örnekler arasında verilebilir¹⁸. Erken tarihli girlandlı lahitler için Roma'da yaklaşık M.S 120-200¹⁹; Atina'da M.S.140-201²⁰ dolaylarında üretimin başladığı düşünülmektedir. Anadolu'da ise üretimin girlandlı lahitler ile başladığı bilinmesine rağmen kesin bir başlangıç ve bitiş tarihi yoktur. Bu tarihler ise, M.S 135-160, M.S 140-170, Claudius zamanı ve M.S 165 arası dönemler belirtilmektedir²¹.

Girland sayılarına bakıldığında uzun kenarda üç, kısa kenarda ise genellikle bir girland bulunurken bazı örneklerde iki tane görülebilir²². Girlandlar sıkıca bağlanmış meşe yapraklarından oluşur, üretimin sonuna doğru girlandlarda meyveler kullanılmaya başlanmıştır²³. Girland merkezini vurgulamak amacıyla, başlangıçta kullanılan çiçek betimi daha sonra kaybolmuştur. Girland kemerleri, üst çerçeve figür frizi ve köşe plasterleri ile birleşirken girland kemerlerinin altındaki boşluğu da düzensiz ve kavisli ilmekler ile dolduran uzun ve büyük parçalar halinde verilmiştir. Çelenkler başlangıçta taban profilinin yukarısında asılı dururken, M.S 115'ten itibaren aşağıya doğru uzanırlar²⁴. Bu girland kemerleri kurdeleler ile bir arada tutulur, kurdelelerin karakteristik özellikleri kalp şeklindeki uçlarıdır. Girland taşıyıcısı pilaster olan lahitler, kendi içinde grup oluşturabilmektedir. Bu tip lahitlerde, girland taşıyıcısı olarak mimari bir sütun parçası kullanılmaktadır. Taşıyıcı dışında girland üstü boşluklarında ya da kısa yüzlerde kullanılan figürler diğer girlandlı lahitler ile aynıdır. Bu tipteki örnekler Kuşcin lahitinin dışında, Antakya, Aizonai, Aphrodisias, Sagalassos gibi yerlerde rastlamak mümkündür²⁵.

Kuşcin lahitinin kısa kenarlarında yer alan diğer bir bezeme unsuru ise Medusalardır. Medusa *apotropeik* özelliği ile mezar sanatının vazgeçilmez motifi haline gelmiştir. Mezar yapıları, kaya mezarlarında, lahitlerde, ostotheplerde kullanılmıştır. Aigis içinde betimi ise sadece mezarlarda değil birçok sanat eseri üzerinde karşımıza çıkar²⁶. Medusa figürünün lahitlerde bezeme unsuru olarak kullanımı ise Roma etkisi ile ortaya çıkmıştır. Bu figürünün Anadolu'da bir lahit üzerinde

¹⁴ Waelkens 1982, 50.

¹⁵ Baldiran ve Pehlivan 2020a, 7, 12, 17, 158; Baldiran ve Pehlivan 2020b, 14, 16, 17, 35, 131, 179, 240; Baldiran ve Pehlivan 2021, 13, 14, 16, 139.

¹⁶ Işık 1993, 9.

¹⁷ Strocka 1978, 885-886.

¹⁸ Watzinger 1905, 34.

¹⁹ Koch 2001, 128.

²⁰ Koch 2001, 152.

²¹ Heinz 2002, 54-55.

²² Koch 2001, 165.

²³ Heinz 2002, 53.

²⁴ Waelkens 1982, 7.

²⁵ Işık 1982, 31-34.

²⁶ Paoletti 1998, 345-362.

girland ile görülmesi geç Hadrianus dönemine tarihlenmektedir²⁷. Anadolu’da Roma İmparatorluk Dönemi lahitlerinde Medusalara yüz ifadelerinde, yüz yapılarında ve saç şekillerinde farklı özellikler göstermektedir. Kuşcin lahitinin kısa kenarlarında yer almakta olan Medusalara geniş yuvarlak yüzüyle, oransız iççiliğiyle, yoğun, dalgalı saçlarıyla ve çatık kaşları ile yerel üslubu net bir şekilde yansıtmaktadır.

Akroterli beşik çatılar sevilerek kullanılmıştır ve bölge için esas kapak formudur. Kendi içlerinde beşik çatının yüksekliği değişmektedir. Side’de bulunan ve Hellenistik Dönem’e ait olduğu düşünülen lahit üzerindeki kapağın akroterli bir beşik çatı olduğu anlaşılmakta olup, böylece bu tip kapakların kullanımının Hellenistik Dönem’e kadar indiğini söylenebilir. Kapaklar alınlıklarında sembolik anlamlar taşıyan bezemelere sahip olabildikleri gibi bezemesiz de bırakılabilirler. Bazısının akroterleri palmet biçiminde olup, yan ve orta akroterler asma dalları ile birleştirilmiştir. Kapakların kanat kısımları sadedir. İthal lahitlerde karşımıza çıkan kiremit ya da yaprak bezeme bunlarda bulunmaz²⁸.

Atölye Önerisi

Roma İmparatorluk Dönemi’nde lahit üretimi olarak üç atölye ön plana çıkmaktadır: Roma, Atina ve Dokimeion. Bu merkezler ile ilişkili olarak da yerel atölyeler varlıklarını sürdürmüştür²⁹. Yerel atölyeler özellikle kullandıkları malzeme ve biçimsel özellikleri ile lahit yapımında varlıklarını göstermiştir. Lahit yapımında ön planda olan malzeme mermerdir. Roma’da Luni Mermeri, Atina’da Pentelikon ve Dokimeion’da ise *marmor phrygium*, *marmor synnadicum* ve *marmor docimium* olarak adlandırılan mermer türleri elde edilmekteydi³⁰. Lahitler form ve süsleme açısından alt gruplara ayrılmaktadır. Form özelliklerine göre değerlendirildiğinde dikdörtgen ve sanduka formu lahitler görülmektedir. Süsleme özelliklerine göre değerlendirildiğın ise levhalı (tabula ansatalı), sandık, yivli, girlandlı, frizli ve sütunlu lahitler olarak değerlendirilmiştir³¹.

Roma İmparatorluk Dönemi’nde Anadolu’daki en önemli lahit üretim merkezi Dokimeion’dur. Nitelikli mermeri başta heykel sanatında ve mimaride olmak üzere birçok alanda kullanılmıştır. Dokimeion mermeri M.Ö. 1. yüzyılın sonlarından M.S. 6. yüzyıla kadar çıkarılmıştır³². Dokimeion üretimi lahitler, bezemelerine göre girlandlı, figürlü frizli, Torre Nova ve sütunlu lahitler olarak dört ana grup altında toplanmaktadır. Kuşcin lahiti, tipoloji ve bezeme özellikleri ile Dokimeion üretimi lahitleri yansıtmaktadır. Dokimeion atölyesinin en büyük grubunu girlandlı lahitler oluşturur. Lahitlerin uzun yüzlerinde üç, kısa yüzlerde bir girland kemeri bulunmaktadır. En geç örnek M.S. 2. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlenir. Meyve girlandların yerini Traianus Dönemi’nden Antoninus Pius’un hükümdarlığının son yıllarında kadar meşe girlandları almıştır. M.S 160’tan hemen önce meyvelerden oluşan girlandlar yeniden ortaya çıkmış ve muhtemelen üretim bitene kadar görülmeye devam etmiştir³³. İlk örneklerde girlandlar üst pervaza daha yakın ve basıkken, M.S. 2. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren aşağı doğru uzamaya ve genişlemeye başlamıştır. Geç Hadrianus Dönemi’nden ya da erken Antoninler Dönemi’nden itibaren girlandlar kaide profilini kesmeye başlamıştır³⁴. Girlandlı lahitler, M.S. 165’te gelişimini tamamlamıştır. Gerek bezemeleri ve gerekse formlarındaki değişiklikler, kronolojik olarak izlenebilir. Erken dönem lahitlerde girlandlar, daha yukarıya asılıyken M.S. 115’ten itibaren bunların daha aşağıya kaydırıldığı görülmektedir³⁵. Kuşcin lahitinin uzun ve kısa kenarlarında girlandlar yer almaktadır. Uzun taraflarda üç; kısa kenarlarda ise birer girland yer almaktadır. Girlandlar defne yaprağı, kozalak ve çeşitli meyvelerden oluşmaktadır. Pilaster başlıklarının üst kısmında girland uçları

²⁷ Işık 1975, 7.

²⁸ Turak 2011, 231.

²⁹ Pehlivan 2002, 106-107.

³⁰ Koch 2001, 17-18.

³¹ Koch 2001, 40-44.

³² Ward-Perkins 1958, 153.

³³ Waelkens 1982, 7-8.

³⁴ Turak 2011, 70.

³⁵ Turak 2011, 50.

taenialar ile düğümlenerek birleştirilmektedir. Girlandların aşağıya kaideye doğru kaydırıldığı görülmektedir.

Dokimeion atölyesinin diğer önemli grubunu ise sütunlu lahitler oluşturmaktadır. Bu tip lahitler M.S. 150 ile 170 yılları arasında gelişimlerini tamamlamıştır. Sütunlu lahitlerin M.S. 260'a kadar yapıldığı bilinmektedir³⁶. Sütunlu lahitlerin tüm yüzleri aynı oranda süslüdür. Atölyenin üretimi birkaç tip üzerine yoğunlaşmıştır: (1) Arşitravlı, (2) kemerli, (3) üç bölümlü (kemer, alınlık, kemer düzenlemeli ya da kemer, arşitrav, alınlık, arşitrav, kemer). 1. ve 2. tip, M.S. 150 civarında ortaya çıkmıştır. Bunlar, Torre Nova grubuna bağlanmaktadır³⁷. Dokimeion atölyesinin ürünü olan Torre Nova tipi lahitler, frizli lahitlerden sütunlu lahitlere geçiş aşamasını göstermektedir. Roma Via Labicana üzerindeki Torre Nova'da bulunan bir lahitten dolayı bu isimle anılan grupta frizleri köşelerde sütunlar sınırlandırır. İlk örneklerde kapaklar, beşik çatılıdır; ancak daha sonra kline kapakların kullanımı artmıştır³⁸. Kuşcin lahiti köşelerinde pilaster sütunlar yer almakla birlikte Torre Nova tipine yaklaşılmakta; ancak orta kısmında da iki adet pilaster sütun yer alması ile de ayrıştırmaktadır. Ayrıca Torre Nova tipinde köşelerde yer almakta olan sütunlar arasında friz kısmında çeşitli konular işlenmekte ama Kuşcin lahitinde ise orta kısmında yer alan pilaster sütunlar arasında girland süslemeleri yer almaktadır. Bu özelliğiyle de girlandlı lahitler grubuna yaklaşılmaktadır. Bu iki özelliği ile Kuşcin lahiti plasterli girland lahiti içerisinde yerini almaktadır.

Dokimeion atölyesinde iki tip kapak üretilmiştir. Girlandlı lahitlerin tümünde, figürlü frizli ve Torre Nova tipi lahitlerin ise erken örneklerinde akroterli beşik çatı kullanılmıştır. Akroterler palmet biçimindedir. Beşik çatı tipinde antefiksler aslan başı ya da kadın başıdır³⁹. Alınlık genellikle çerçevelidir. Ortasında yuvarlak bir disk ya da kalkan bulunur. M.S. 170-180 yıllarında kline kapaklara geçilmiştir. Bu tarihlerden sonra yapılan figürlü frizli, Torre Nova tipi ve sütunlu lahitlerde sıklıkla kullanılmıştır⁴⁰. Kuşcin lahit kapağı akroterli beşik çatıdır. Beş imbrikesli olarak yapılmıştır. Kenar kısımlarında bezemesi akroterler yer almaktadır. Antefiksler aslan başı ile sonlanmıştır. Çerçevesi alınlık üç düz silmeden oluşmaktadır. Alınlık merkezlerinde umbo yer almaktadır⁴¹.

Tarihlendirme

Yerel özellikler gösteren Kuşcin lahiti özellikle uzun ve kısa yüzlerde bulunan girland bezemesi ile kısa yüzlerde bulunan Medusa figürünün saçının stilistik incelemesi ile tarihlenmesi karşılaştırma örnekler ile yapılacaktır. Side ve Antalya Müzelerinde⁴² bulunmakta olan lahitlerin girland bezemesi ve Medusa figürü stilistik ve tipolojik özellikleri eserimiz ile ortaklık taşımaktadır. Kalın tomar şeklinde belirtilmiş olan girlandların yaprakları üstte birbirlerinin tersi olan *taenialar* girlanda dolanarak, yukarı doğru dalgalanmakta; altta girlandın göbek kısmının iki yanında, çelenge dolanıp, kaide üzerinden kıvrılmaktadır. Medusa oval bir yüz yapısına sahiptir. Saçlar iki sıra biçiminde ortadan ayrılarak dalgalı bir biçimde iki yana ayrılarak yanakları çevrelemektedir. Saç telleri kalın biçimde verilmiştir. Dudaklar kalın ve ağız kapalıdır. Kaşlar alının ortasında çatılmış bir biçimde verilmiştir. Çenenin altında düğümlenmiş yılan kuyrukları, alın kenarlarında başları simetrik olarak çıkmaktadır.

Thessaloniki'den bulunmuş olan girland lahit⁴³ tipolojik ve stilistik özellikleri ile benzerdir. Kalın tomar şeklinde belirtilmiş olan girlandların yaprakları çeşitli meyveler ile verilmiştir. Girlandların yaprakları üstte birbirlerinin tersi biçimde verilmiştir. *Taenialar* girlanda dolanarak kaide üzerinde doğru inmektedir. Konya Arkeoloji Müzesi'nde bulunmakta olan lahit tipolojik ve

³⁶ Koch ve Sichtermann 1982, 258.

³⁷ Turak 2011, 52.

³⁸ Waelkens 1982, 50.

³⁹ Turak 2011, 52.

⁴⁰ Koch 2001, 32.

⁴¹ Baldran ve Pehlivan 2019, 139.

⁴² Turak 2011, Lev.XX, res.66-67, Lev.XXII, res.72-73, Lev.XXIII, res.76.

⁴³ Maniatis, Tambakopoulos, ve Dotsika 2010, 47: fig.3.

stilistik özellikleri ile benzerdir⁴⁴. Uzun yüze üç girlandlı bir şema yapılmış, ancak orta girland kaldırılıp, buraya figürlü sahneler yerleştirilmiştir. Kısa yüzde ise iki girland kullanılmıştır. Diğer kısa yüzde ise Torre Nova ve sütunlu lahitlerden bildiğimiz Hades kapısı yapılmıştır. Girland kavis darlığı görülmektedir. Konya eserinde girland taşıyıcıları olarak Eroslar bulunmakta; Kuşcin eserinde ise pilasterler bulunmaktadır. *Taenialar* girlanda dolanarak, yukarı doğru dalgalanmaktadır. Altta girlandın göbek kısmının iki yanında, çelenge dolanıp, kaide üzerinden kıvrılmaktadır. Medusa oval bir yüz yapısına sahiptir. Saçlar iki sıra biçiminde ortadan ayrılarak dalgalı bir biçimde iki yana ayrılarak yanakları çevrelemekte olup, saç telleri kalın biçimde verilmiştir. Dudaklar kalın ve ağız hafif açıktır. Kaşlar alnın ortasında çatılmış bir biçimde verilmiştir. Çenenin altında düğümlenmiş yılan kuyrukları, alın kenarlarında başları simetrik olarak çıkmakta. Uşak Arkeoloji Müzesi'nde bulunmakta olan girlandlı lahit⁴⁵ eserimiz ile benzerlik göstermektedir. Alaşehir Lahiti olarak adlandırılan lahitin dört kenarından üçü işlenmiş olup kısa kenarlarda bir ve uzun kenarda üç adet kalın tomar şeklinde girland yer almaktadır. Girland taşıyıcısı olarak köşelerde koçbaşları, orta girland taşıyıcısı olarak da Eroslar yer almaktadır. Girlandların üzerinde defne yaprağı ve meyveler yer almaktadır. Her üç yüzde de yer alan girland dar olan kavislerinin tam ortasından teknenin alt kısmına doğru üzüm salkımları sarkmaktadır. Nikaia'da bulunmuş olan girlandlı lahit⁴⁶ tipolojik ve stilistik olarak benzerlik göstermektedir. Kalın tomar şeklinde belirtilmiş olan girlandların yaprakları üstte birbirlerinin tersi olan *taenialar* girlanda dolanarak, yukarı doğru dalgalanmaktadır. Altta girlandın göbek kısmının iki yanında, çelenge dolanıp, kaide üzerinden kıvrılmaktadır. Hatay Arkeoloji Müzesi'nde bulunmakta olan lahit parçası⁴⁷ stilistik olarak benzerdir. Parçanın üzerinde bulunan girland bezemesinde manşetlerin ardından işlenen yapraklar ile birlikte meyve motiflerinin aralarında ince bir derinleşme görülmektedir. Girland kavisinin alt kısmında zeminle birleşik yapılmış küçük yapraklar ile perspektif sağlanmaya çalışılmıştır. Girland yayı üzerinde meşe yaprağı, meşe palamudu, kozalak, asma yaprağı, başak, muşmula ve üzüm salkımı yer almaktadır. Bu motifler birbirinden ince kanallar ile ayrılmıştır. Yaprak motiflerindeki detaylarda damarlar kazıma çizgiler ile oluşturulmaya çalışılmıştır. Girland yayının dış kısmına bakan yapraklar, kavisin ortasına doğru sadece kazıma çizgi ile işlenmiştir.

Sonuç olarak, tipolojik ve stilistik değerlendirmelerden yola çıkarak Kuşcin lahiti tipolojik açıdan Dokimeion lahit atölyesinin içine giren, girland bezemesinde motiflerin zemine bağlı kalmaları, matkap kullanımının az olması ile M.S 130-160 tarihleri arasında yerel bir atölyede üretilen bir örnek olduğu söylenebilir.

Sonuç

Çalışma kapsamında değerlendirilmiş olan Kuşcin lahiti atölye ve işçilik araştırmaları sonucunda özellikle tipolojik ve bezeme özellikleri ile Dokimeion atölyesiyle benzerliklerin olduğu tespit edilmiştir. Bu atölyeye ait olduğu konusu girland, sütun ve çatı yapısında kullanılan bezeme unsurlarından ve işçilikten yola çıkılarak belirlenmiştir. Lahitin en önemli özelliği olarak girlandlarının meyveli ve yapraklı olarak birbirinden farklı olarak verilmesi ve girland taşıyıcısı olarak pilaster sütunların yapılması girlandlı lahitler tipolojisinde farklı bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapılan yüzey araştırmalarında bölgeye ait bir atölyenin bulunamaması bu lahitin ithal olarak bölgeye getirilmiş olabileceği ya da Dokimeion'un yerel atölyesi olabileceği olasılıklar içerisinde yer almaktadır. Lahit bölgede yer alması olası Dokimeion şubesinde ya da gezici Dokimeionlu ustalar tarafından da yapılmış olabilir. Dolayısıyla pilasterli girlandlı lahitinin üzerinde, Dokimeion atölyesinin etkileri bulunmaktadır. Burada üretilmiş olan girlandlı lahitin bezeme unsurlarının (girlandlar, Medusa başları, pilaster sütunlar ve kapak) Dokimeion üretimi olan

⁴⁴ Özgan 2003, 55.

⁴⁵ Işık 1992, 135, Abb. 20-21.

⁴⁶ Himmelmann 1970, 20.

⁴⁷ Stillwell 1938, 178.

girlandlı lahitlerin bezeme unsurlarıyla benzerlik göstermektedir. Burada öne çıkan unsur Kuşcin lahiti ile Dokimeion'un üretmiş olduğu girlandlı lahitler arasında işçilik yönünden farklar bulunmasıdır.

Lahit teknesinin uzun ve kısa kenarlarında girlandlar yer almaktadır. Girlandlar ve onları sarmakta olan *taenialar* açısından farklılıklar dikkat çekmektedir. Ön uzun yüzündeki tekne (A yüzü/ Res.1) yer almakta olan girlandlar üzerinde *taenialar* dolanarak aşağıya doğru kaide kısmına uzanmakta; girland kavislerinin ortasında kenarlara doğru açılmaktadır. Girlandların üst kısımlarında *taenialar* bant şeklinde oluşarak her iki taraftan ilerleyerek orta kısımda uçları birbirine yaklaşmaktadır. Girland derinlikleri yaklaşık 9,5 cm. 'dir. Arka uzun yüzündeki tekne (B yüzü/ Res.2) yer almakta olan girlandlar üzerinde *taenialar* dolanarak aşağıya doğru sarmakta; girland kavislerinin kenar kısımlarından aşağıya kaide kısmına uzanmaktadır. Girlandların üst kısımlarında *taenialar* bant şeklinde oluşarak her iki taraftan ilerleyerek bir üstte bir altta olacak şekilde orta kısma doğru ilerlemektedir. Girland derinlikleri yaklaşık 7 cm. 'dir. Kısa kenarda (Res.3) yer almakta olan girland üzerinde *taenialar* aşağıya kaide kısmına uzanmakta; diğer kısa kenarda (Res.4) yer almakta olan girland üzerinde *taenialar* dolanarak aşağıya doğru uzanarak kaideye değmektedir. Lahitin her iki kısa kenarında Medusa başları yer almakta olup, farklı özellikler göstermektedir. Kısa kenarda (Res.3) yer almakta olan Medusa'nın saç telleri ince biçimde verilmiş; diğer kısa kenarda (Res.4) yer almakta olan Medusa madalyon içerisinde yer almakta olup, saç telleri kalın biçimde verilmiştir. Matkap izleri saç ve yılan başlarında görülmektedir. Lahit uzun (A yüzü/ Res.1) ve kısa (Res.4) yüzü ile arka uzun (B yüzü/ Res.2) ve kısa (Res.3) yüzde yer alan yukarıda belirtilen bezeme farklılıkları bu alanlarda ayrı iki kişinin çalıştığını göstermektedir. Özellikle arka uzun (B yüzü/ Res.2) ve kısa (Res.3) yüzde yer alan bezeme işçilikleri Dokimeion lahit atölyesinden bir yerel ustanın bu taklidi bitirmiş olabileceğini belirtir. Eser yerel bir üslupta, Dokimeion girlandlı şemasına öykünerek yapılmıştır. Bölgesel üslubu yansıtmaları, müşteri tercihini göstermeleri açısından farklı ve önemlidir.

Dokimeion girland şemasında tamamlanan lahit Dokimeion atölyesi ürünlerinde görülen girlandları ve Medusa başlarına sahiptir; ancak, bölgesel üslup ön plana çıkar ve kendi içinde farklı üsluplar gösterir. Dokimeion atölyesinin derin işçiliği, bu eserler üzerinde izlenememektedir. Girland bezemesinde motiflerin zemine bağlı kalmaları, matkap kullanımının az olması bunun en önemli göstergesidir.

Bölge araştırmalarında lahitler neredeyse yok denilecek kadar azdır. Bölge müzelerinde bulunan lahitler üzerinde gerçekleştirilecek olan taş ya da mermer analizleri ile materyalin bileşimi, yapısı ile yapılacak analizler bölgenin hammadde kaynağının değerlendirilmesi açısından önemli sonuçlar verecektir.

Kaynakça

- Baldıran, A. ve Pehlivan, E. (2019). Lykaonia Bölgesi'nden Bir Mezar Steli. *AMISOS*, 4/7, 137-147.
- Baldıran, A. ve Pehlivan, E. (2020a). Konya ve Çevresi Yüzey Araştırması- 1 (Seydişehir). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.
- Baldıran, A. ve Pehlivan, E. (2020b). Konya ve Çevresi Yüzey Araştırması- 2 (Bozkır). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.
- Baldıran, A. ve Pehlivan, E. (2021). Konya ve Çevresi Yüzey Araştırması- 3 (Taşkent-Güneysınır). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.
- Heinz, M. (2002). Sarkophage der Sogenannten Kleinasiatischen Hauptgruppe und Ihre Nachahmungen in Ephesos. *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes*, 70, 51-64.
- Himmelmann, N. (1970). *Der Sarkophag aus Megiste*. Mainz.
- Işık, F. (1975). *Anadolu Girlandlı Lahitleri*. (Doçentlik Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Işık, F. (1982). Kleiasiatische Girlandensarkophage mit Pilaster Oder Säulenarchitektur. *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts*, 53, 30-146.
- Işık, F. (1992). Zum Produktionsbeginn von Halbfabrikaten Kleinasiatischer Girlandensarkophage. *AA*, 121-145.
- Işık, F. (1993). Zur Kontinuitätsfrage der Kleinasiatischen Girlandensarkophage Während des Hellenismus und Oder Frühen Kaiserzeit. *Grabkunst der Römischen Kaiserzeit*, 9-21.
- Koch, G. ve Sichtermann, H. (1982). *Römische Sarkophage*. Münih.
- Koch, G. (2001). *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*. Zühre İlkelen (Çev.). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Maniatis, Y., Tambakopoulos, D. ve Dotsika, E. (2010). Marble Provenance Investigation of Roman Sarcophagi from Thessaloniki. *Archaeometry*, 52 (1), 45-58.
- Öğüş, E. (2014). Columnar Sarcophagi from Aphrodisias: Elite Emulation in The Greek East. *American Journal of Archaeology*, 118 (1), 113-136.
- Özgan, R. (2003). Die Kaiserzeitlichen Sarkophage in Konya und Umgebung. *Asia Minor Studien* bd. 46.
- Paoletti, O. (1998). Gorgo Romanee. *LIMC IV* (1-2), 45-362.
- Pehlivan, E. (2022). Archaeological Evaluation and Provenance Analysis of Apollon's Torso In Sivas Archaeological Museum. *Mediterranean Archaeology and Archaeometry*, Vol. 22, No.1, 97-109.
- Platt, V. (2012). Framing The Dead on Roman Sarcophagi. *RES: Anthropology and Aesthetics*, 213-227.
- Stillwell, R. (1938). *Antioch on The Orontes II The Excavation 1933-1936*. London.
- Strocka, V. M. (1978). Die Frühesten Girlandensarkophage zur Kontinuität der Reliefsarkophage in Kleinasien Hellenismus und Der Frühen Kaiserzeit. *Studien Zur Religion und Kultur Kleinasiens*, Festschrift Für Friedrich Karl Dörner Zum 65. Geburtstag am 28. Februar 1976, Leiden 1978, 882-913.
- Tepebaş, U. (2020). Tarsus Hinterlandı'ndan Büstlü Bir Lahit. *OLBA*, XXVIII, 115-130.

Turak, Ö. (2011). Roma Dönemi Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Waelkens, M. (1982). Dokimeion. Die Werkstatt Der Repräsentativen Kleinasiatischen Sarkophage. Chronologie und typologie ihrer produktion. Berlin.

Ward-Perkins, J. B. (1958). Roman Garland Sarcophagi from Quarries of Proconnesos (Marmara). Washington.

Watzinger, C. (1905). Griechische Holzsarkophage aus Der Zeit Alexander des Grossen. Leipzig.

Wiegartz, H. (1965). Kleinasiatische Säulensarkophage. Berlin.

Plan 1: Kuşcin Nekropolü parcel

Resim 1: A yüzü

Resim 2: B yüzü

Resim 3: Lahit sağ kısa kenar

Resim 4: Lahit sol kısa kenar